

Zhodnocení biologického významu území navrženého k výstavbě radarové základny USA v Brdech a identifikace hlavních rizik, spojených s výstavbou a provozováním základny

Brdy, včetně celého území vojenského výcvikového prostoru, patří v současné době mezi nejlépe a nejkomplexněji přírodovědně prozkoumaná území Středních Čech. Zejména od celkového uvolnění poměrů po roce 1989, kdy zde byla umožněna realizace různých průzkumů i dlouhodobějších studií, působila, popř. stále působí v tomto území řada našich významných přírodovědců z mnoha různých institucí. Láká je sem samozřejmě relativní neporušenost a v mnoha ohledech značná jedinečnost tohoto dlouhodobě uzavřeného a neobývaného vojenského újezdu¹. Na základě výsledků jejich práce vznikla řada různých odborných publikací, konferenčních příspěvků i nepublikovaných zpráv a pod vedením Václava Cílka byla větší částí z nich sepsána i velmi podrobná a obsáhlá knižní monografie „Střední Brdy“. S oblastí Brd byla také spojena jedna z nejpodařenějších akcí, popularizujících odborný výzkum – několikaleté rozsáhle medializované a masově sledované hnízdění a putování čápů černých („Africká odysea“). Výčet významných průzkumů a jiných přírodovědných aktivit můžeme ukončit zmíněním podrobného mapování výskytu tzv. „naturových druhů živočichů“ a poté i přírodních biotopů na celém území Brd, které proběhlo v období let 2000 – 2004 (mapování vyplývá z našich povinností vůči EU /Natura 2000/).

Jednou z nejzajímavějších, nejzachovalejších a tudíž i biologicky nejhodnotnějších partií „vojenské části“ Brd je jejich jihozápadní část – tedy okolí Padrt'ských rybníků² (resp. širší okolí tzv. „kóty 718“), což je území, které bylo vybráno pro výstavbu radarové základny USA. V následujících bodech jsou shrnuty hlavní aspekty, stojící za nesmírným přírodovědným významem této oblasti.

➤ Na sever a východ od této kóty se rozkládá nadregionálně významný komplex biotopů, který by byl s největší pravděpodobností alespoň zčásti zamýšleným záměrem ovlivněn, popř. zničen (viz dále). Nacházejí se zde **dvě regionální biocentra** – „Padrt'ské rybníky“ a „Okrouhlík“, přičemž výstavba stanice by zasahovala přinejmenším do prvního z nich. V tomto území existuje navíc již od počátku šedesátých let 20. stol. **záměr vyhlášení zvláště chráněného území** (konkrétně přírodní rezervace), který dostal v současné době podobu konsenzuálního odborného návrhu pro **začlenění do evropské soustavy chráněných území Natura 2000** – právě vytváření této soustavy je nejvýznamnějším počinem ochrany přírody nejen v Brdech, ale v celé ČR. Kromě vládou již schválených lokalit pro ochranu vybraných živočišných druhů, do kterého patří i celá řada lokalit z Brd (viz níže), byl v nedávné době vytvořen **návrh na doplnění lokality Padrt' a Okrouhlík do tzv. národního seznamu lokalit** za účelem ochrany evropsky významných stanovišť (biotopů). Na tomto kompromisním návrhu se shodla státní ochrana přírody s představiteli nevládních organizací a botanických expertů. Toto doplnění je v souladu s požadavky Evropské komise, vznesenými na základě výsledků tzv. Biogeografického semináře.

➤ **Na svahu přímo pod kótou 718,8 probíhá osa nadregionálního biokoridoru** (název: „Týřov, Křivoklát – Třemšín“) mezofilního bučinného typu, který propojuje Šumavu, Brdy a Křivoklátsko. Tento biokoridor směrem na Křivoklátsko vede a musí vést po západním pobřeží Padrt'ských rybníků (východní pobřeží má zcela odlišný přírodní charakter). Prostor pro jeho vedení je zde poměrně úzký, což znamená, že jakákoliv zástavba v tomto kritickém bodě se negativně projeví na jeho funkčnosti, zejména bude-li ji doprovázet rozsáhlejší oplocení pozemků.

➤ V daném území se nachází **pramenná oblast čtyř velmi významných vodotečí** – Padrt'ského potoka, Bojovky, Skořického potoka a Bradavy (Bílého potoka). Ve všech těchto tocích se vyskytují početné populace několika zvláště chráněných druhů živočichů: kromě mihule potoční, střevle potoční, vranky obecné, raka říčního a raka bahenního se jedná především o **raka**

¹ Za biologickými hodnotami značné části tohoto území je třeba hledat i aktivní činnost naší armády, stojící především za vytvořením a údržbou unikátního bezlesí (cvičiště a cílové plochy).

² Padrt'ské rybníky jsou od 90. let evidovány Českým ramsarským výborem jako nadregionálně významný mokřad.

kamenáče. A právě z důvodu zajištění ochrany posledně jmenovaného evropsky významného druhu jsou tři z těchto toků (**Padrt'ský potok, Bojovka a Bradava**) již zařazeny na národní seznam lokalit Natura 2000. Bradava je přitom z pohledu raka kamenáče jednoznačně **nejvýznamnější lokalitou v ČR** – hostí nejméně polovinu naší celkové současné populace tohoto druhu (odhady hovoří o více než 500.000 jedincích!).

➤ Obrovskou devizou daného území z pohledu dosažitelné druhové diverzity je jeho nesmírná **rozmanitost**, zahrnující množství velmi odlišných stanovišť (různé typy lesů, křovinaté biotopy, skalní biotopy a suť, louky, mokřady, biotopy se stojatou vodou i vodní toky). Díky tomu se zde doposud podařilo potvrdit výskyt neuvěřitelných **56 druhů zvláště chráněných³ živočichů** (toto číslo nezahrnuje hmyz a jedná se o 3 druhy raků, 1 druh mihule, 2 druhy ryb, 8 druhů obojživelníků, 6 druhů plazů, 22 druhů ptáků a minimálně 14 druhů savců /z toho min. 11 druhů netopýrů, což představuje zhruba ½ všech druhů, vyskytujících se na území ČR/) a **nejméně 10 zvláště chráněných druhů cévnatých rostlin**. Za všechny organismy lze uvést z těch obecně známějších např. kosatec sibiřský, upolín nejvyšší, raka kamenáče, raka říčního, raka bahenního, mihuli potoční, orla mořského, čápa černého, chřástala polního, rysa ostrovida nebo vydru říční.

➤ Mimo druhy zvláště chráněné se v okolí kóty 718,8 vyskytuje i řada **dalších vzácných organismů**, které sice nejsou zařazeny do vyhlášky MŽP 395/1992 Sb., v platném znění, ale **figurují v tzv. červených seznamech** (seznamy druhů, odrážející jejich aktuální ohrožení na našem území).

➤ Řadu let probíhá v Brdech také velmi nákladný projekt na **návrat tetřeva hlušce** a právě vzrostlé světlé lesy s podrostem borůvek, vyskytující se hojně v dotčené oblasti, patří v rámci celých Brd mezi několik málo míst, které tomuto druhu dokáží nabídnout skutečně vhodné podmínky.

Na základě výše uvedených informací (které jsou ovšem pouze velmi zobecněným a stručným výčtem přírodovědných kvalit daného území) lze konstatovat, že **pro umístění plánované základny již v rámci Brd nešlo z pohledu zachování zdejšího přírodního bohatství vybrat nešťastnější umístění**. V následujících odstavcích je zpracován **přehled možných dopadů výstavby a provozu plánovaného komplexu** na zdejší biotu. Je třeba si však uvědomit, že i přes značné množství přírodovědných poznatků je seriózní zhodnocení vlivu navrhované radarové stanice na brdskou přírodu velmi obtížné, v případě účinků provozu radaru až nemožné. Důvody tohoto stavu jsou v zásadě dva:

1) **nedostupnost prakticky jakýchkoliv konkrétních informací** o daném zařízení

2) **značná rozporuplnost dostupných informací** (např. jen o ploše plánované základny se na oficiálních webových stránkách MO ČR můžeme dozvědět údaje v rozmezí 30 – 300 ha!).

Z výše uvedeného důvodu je třeba níže uvedené body chápat z části jako potenciální negativní dopady (za předpokladu naplnění podmínek, formulovaných vždy v úvodu každého bodu), popř. jako upozornění na možné konflikty záměru se zájmy ochrany přírody. Samostatnou kapitolou je zhodnocení vlivu neionizujícího záření na zdejší biotu. Vzhledem k úplné absenci důvěryhodných informací o výkonu daného zařízení a charakteru vyzařování (např. existence, „síla“ a dosah tzv. bočních, tedy horizontálních laloků), stejně jako z důvodu absence informací o účincích takového záření na různé typy organismů, se spekulacím na toto téma raději více-méně vyhýbáme (blíže viz L. Peške: „Opomíjený vliv hlavního paprsku radaru XBR na přírodu“).

➤ V rámci zastavěného území dojde k **absolutní a trvalé destrukci celé zastavěné plochy**, což je v případě realizace záměru v rozsahu publikovaném na stránkách MO ČR (**30 – 300 ha = 3 km²!**) naprosto nepředstavitelné. Byly by tak **zcela zlikvidovány nejcennější a nejzachovalejší partie Brd**, došlo by k **usmrcení mnoha jedinců zvláště chráněných druhů a následně k totální**

³ Vyhláška MŽP 395/1992 Sb., v platném znění.

destrukci jejich biotopů. Záměr by **přerušil nadregionální biokoridor** (viz dále), **zasáhl by do dvou regionálních biocenter a do řady lokalit, zařazených do Národního seznamu lokalit Natura 2000** (což by mimo jiné znamenalo možné sankcionování ze strany EU). A to se zatím vůbec nehovoří o umístění obytných domů pro personál.

➤ Trvalým odlesněním obrovských ploch, jejich zpevněním apod. dojde ke **změně mikroklimatických podmínek a pravděpodobně i ke změně vodního režimu daného území** (Brdy jsou mimo jiné **chráněnou oblastí přirozené akumulace vod**). **Připomínáme, že zde pramení 3 toky, zařazené do seznamu lokalit Natura 2000** (pro raka kamenáče). Dále tak bude zničen rozsáhlý lesní komplex nadregionálního významu z pohledu hnízdění lesních druhů ptáků.

➤ Lze předpokládat **ovlivnění povrchových vod**, a to mnoha různými způsoby (odběry vody, vypouštění znečištěných vod, změny teploty vody ve vodotečích atd.). Z mnoha možných případů uvádíme dva nejzásadnější:

A. **Kanalizace z plánované základny** bude muset být někam odvedena – nabízejí se buďto místní vodoteče (to jsou však vesměs „**naturové**“ lokality) nebo Padříšské rybníky (regionální biocentrum, v návrhu k doplnění na Národní seznam lokalit Natura 2000) – **tak jako tak dojde k negativnímu ovlivnění lokalit celorepublikového (a evropského významu).**

B. **V případě, že bude třeba zařízení nebo některé jeho části chladit (což lze předpokládat), existují zde další 3 výrazná rizika:**

1) **odběr značného množství vody.** Jelikož se nacházíme v pramenné oblasti, s největší pravděpodobností to bude představovat **zcela zásadní změnu vodního režimu a značné negativní dopady na celou řadu zvláště chráněných organismů a celé jejich biotopy.**

2) **vypouštění ohřáté vody**, přičemž byť i jen malé zvýšení teploty vody zejména v potocích by mohlo mít **dalekosáhlé negativní dopady na celé vodní ekosystémy, potažmo na řadu druhů vzácných organismů** (např. rak kamenáč, vranka obecná, potoční lišejníky) **i na přilehlé partie unikátních slatinišť.**

3) **používání nemrznoucích směsí a jejich případné úniky a s tím spojené možné katastrofální dopady na vodní ekosystémy, ale i např. na zdroje podzemních vod.**

Pokud máme tuto problematiku krátce shrnout - **důsledkem vybudování základny v dané lokalitě by mohlo být výrazné negativní ovlivnění celých vodních ekosystémů s katastrofálními dopady na řadu zvláště chráněných druhů** (znovu připomínáme, že zdejší vodní plochy jsou, respektive budou součástí soustavy Natura 2000, a že se nacházíme v chráněné oblasti přirozené akumulace vod!).

➤ Oplocením rozsáhlých ploch dojde k vytvoření **neprostupných migračních bariér v krajině.** **Připomínáme, že základna má stát v ose nadregionálního biokoridoru, přičemž prostor pro jeho vedení je zde poměrně úzký a jakákoliv zástavba v tomto kritickém bodě se může zásadním způsobem projevit na jeho funkčnosti.**

➤ **Výstavbou a provozem základny budou dočasně nebo trvale negativně ovlivňovány obrovské plochy doposud prakticky nevyužívané krajiny** (zatížení hlukem, prachem, zvýšeným pohybem osob, nutností budování nových komunikací atd.).

➤ **V případě potvrzení škodlivých účinků neionizujícího záření na živé organismy** (které lze s pravděpodobností hraničící s jistotou předpokládat) a v případě, že bude radar produkovat i záření horizontální (což řada odborníků na tuto problematiku v různých médiích publikuje), **lze předpokládat významné negativní dopady na celé spektrum zdejších organismů** (viz výše). **Možné katastrofální dopady provozování takto silného radaru na ornitofaunu (ptáky) popisuje ve svém dokumentu L. Peške (stejně by v případě nočního provozu radar působil na netopýry).**

Jak vyplývá z výše uvedených informací, je více než jasné, že radarová základna USA má být i z biologického a ochranného pohledu zbudována ve velmi hodnotné a z hlediska výstavby a provozu takového zařízení i konfliktní lokalitě. Proto lze na úplný závěr tohoto dokumentu

konstatovat **potřebu provedení obsáhlé studie, objektivně vyhodnocující jak kvality daného prostředí, tak veškerá možná rizika, která jsou nastíněna v této zprávě. Takováto studie musí být zpracována za účasti velmi širokého spektra odborníků, kteří v dané oblasti dlouhodobě působí (nikoliv jedinci, kteří dané území budou teprve poznávat). K tomu je však zapotřebí především čas a dostatek informací, které jsou, bohužel, jak před laickou, tak před odbornou veřejností zatajovány. A to i ve chvíli, kdy se bezprostředně schyluje ke schvalování záměru, který může nenávratně zničit z mnoha pohledů jednu z nejcennějších oblastí středních Čech.**

V Příbrami dne 1.4.2008

Zpracovali: Mgr. David Fischer, Mgr. Petr Karlík, RNDr. Ondřej Sedláček, PhD., RNDr. Rudolf Hlaváček